

Grindelwald in den zomer

GRINDELWALD IN 'T BERNER-OBERLAND

I.

ZWITSERLAND, HET SCHOONE LAND DER alpen en gletschers, is, zooals zooveel landen in Europa, gegroeid uit samenvoeging van kleinere deelen. Eén dezer „kleinere deelen” was het Berner-Oberland.

Een wonder van alpen-heerlijkheid is dit deel van Zwitserland. Een geheele wereld van met eeuwige sneeuw gekroonde bergen, gletschers en afgronden prijkt hier in een schoonheid van vormen en vergezichten, zooals men bijna nergens anders in de Alpen aantreft.

't Berner-Oberland wordt dan ook 't meest bereisd, heeft een wijd netwerk van voetpaden en breede wegen, en talloze uitstekende hotels. Spoorwegen, die koen dóordringen tot in het hart der eeuwige sneeuwwereld. En bergdorpen, waar men van de verrukkelijke berglucht en de prachtigste uitzichten kan genieten — te kust en te keur.

Een van de mooist-gelegen bergdorpen van 't Berner-Oberland is zeker wel Grindelwald, aan den voet van den machtigen Eiger en den geweldigen Wetterhorn, wier majestueuse rotswanden en witte toppen[¶] heel Grindelwalds mooi gebouwd dal beheerschen.

Behalve die twee trotsche sneeuwbergen zijn in Grindelwald ook gletschers te zien, die uit duizelingwekkende hoogte hun gestolde blauwe ijs-golven tot in het groen der sparren en weiden doen afdalen. Grindelwald wordt daarom wel eens het „Gletscherdorp” genoemd.

Heel die hemelhooge muur van graniet en ijs en eeuwige sneeuwtoppen — 't hoogst van alle boort de puntige zilvertop van den Finster-Aarhorn in de blauwe lucht

— begrenst Grindelwald ten Oosten en ten Zuiden.

Dat is de kant van het dal, waar het oog niet moede wordt op te turen, waar altijd nieuwe schoonheid zich ontsluit. Vooral bij zonsop- en ondergang. Dan gloeien de blanke bergtoppen als koper en goud, de rotsen worden purper, de gletschers glinsteren in geheimzinnig zilverlicht. Of bij volle maan glanzen de sneeuwbergen zacht als wit satijn, en lijken, heel in de verte nu, als „niet van de aarde.”

Ten noorden en ten westen wordt Grindelwalds dal — het ligt bijna 1200 Meter hoog — begrensd door de tammere bergketens — groen en brons en bruin, zonder eeuwige sneeuw — van den Faulhorn en den Männlichen. Hier niet de ontzagwekkende majesteit van den Eiger, noch de wilde pracht van den Wetterhorn, maar soepeler vormen en lieflijker lijnen, op zichzelf toch van zoo groote bekoorlijkheid.

Maar welk een uitzichtpunten, die Männlichen en vooral die Faulhorn!

O, het dal van Grindelwald is op zichzelf al een kunststuk van Gods schepping, maar al zijn groene hellingen, al zijn bosschen, al zijn weiden en rotsen nooden tot steeds hooger stijgen om méér te zien van de glorie der eeuwige sneeuw-wereld.

Excelsior! Waar verstaat men dien oproep beter dan in Grindelwald?

Met een kleine variatie op een bekend gedicht van Jacqueline van der Waals zou men van Grindelwald kunnen zeggen:

„Als vorst'lijk de portalen zijn,
Hoe moeten dan de zalen zijn?”

Want Grindelwald, hoe mooi ook, is toch maar een voorportaal. De eigenlijke glorie van Grindelwald ziet eerst wie stijgen gaat. En hoe hooger men stijgt, hoe meer sneeuwtoppen en sneeuwvelden en gletschers

achter Grindelwalds bergen „te voorschijn komen.”

Heerlijke gewaarwording, dat stadige stijgen langs steile berghelling, terwijl al meer en al grootscher schoonheid zich voor uw oog ontsluit.

En zooals zooveel in 't bergland, was ook dit stijgen met bij-ieder-stap-omhoog nieuwe heerlijkheid, mij symbool van onzen geestelijken bergtocht, van het opwaarts worstelen van ons geloof langs „het nauwe pad, dat ten leven leidt,” om steeds meerder heerlijkheid Gods te zien.

Wie de inspanning schuwt, en liever rustig beneden blijft, zeker, die ziet veel schoons, maar hij weet niet wat hij mist.

Er is een geestelijk brood, dat ook alleen in 't zweet des aanschijns kan gegeten worden.

Er is een heerlijkheid Gods, een stralend vergezicht van lichtende beloften, die verborgen blijven voor onzen blik in de laagvlakte.

Die heerlijkheid Gods en die beloften *zijn* er wel. Natuurlijk, ze zijn er altijd, dat hangt niet af van ons „zien” of niet.

Zooals de sterren er altijd zijn, 's middags om twaalf uur even goed als 's nachts om twaalf uur. Maar 't moet donker, heel donker worden, voor we Gods sterrelicht aan den hemel zien fonkelen. En hoe donkerder de nacht, hoe schitterender de sterren, en hoe meer we er zien.

Makkelijke levensomstandigheden zijn niet altijd bevorderlijk aan ons inzicht in de heerlijkheid van Gods openbaring.

Gods beloften komen als 't ware „te voorschijn,” één voor één, net als de sterren, als 't donker om ons heen wordt. En zoo ook, niet in de welbehaaglijke

rust van 't dal zien we de heerlijkheden van Gods schatkameren. Maar als we den pelgrimsstaf ter hand nemen, de steile hellingen beklimmen en moedig bergopwaarts gaan.

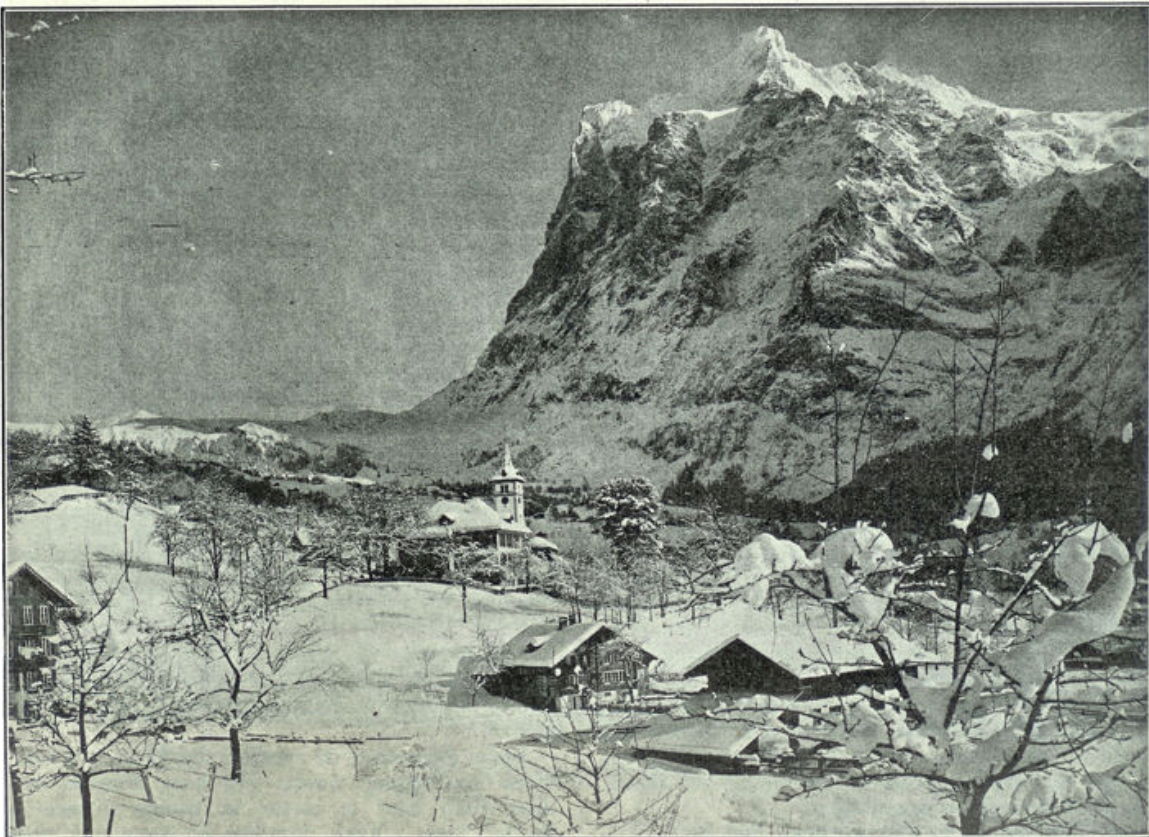
Dan zien we zilverlicht blinken op eeuwige sneeuwtoppen, dat we beneden zelfs niet vermoedden. Dan komt sneeuwberg na sneeuwberg voor ons te voorschijn. We turen in een heerlijkheid, die ons bovenaardsch lijkt, en we gedenken geen vermoeyenis, geen ontbering meer. Vol verwondering zien we de groote werken Gods in de hooge Alpen, en vol aanbidding roept onze ziel uit: „Heere, ik loof u, omdat Uw hand die schoonheid geschapen heeft, omdat Uw vingeren die sneeuwbergen geformeerd hebben!”

Hoe prediken de sneeuwbergen Gods majesteit! Hoe roepen zij de grootheid van hun Schepper uit! Hoog boven de aarde met haar bloemen en boomen en dieren, tronen ze in grootsche eenzaamheid, in een stilte, die alleen verbroken wordt door het gedurig ruischen van 't smeltwater, dat van de gletschers neerstroomt; of door 't plotseling geraas van een sneeuwlawine, of van 't afstorten van steenbrokken.

In hun ontzaglijke verhevenheid schijnen de sneeuwbergen bij den hemel te hooren, niet bij de aarde. Bij de zon en bij de maan en bij de sterren en bij de wolken. De blanke toppen der sneeuwbergen hoog in de lucht wijzen ten hemel. En als ze glinsteren en glanz en gloeien in morgen- of avondlicht, is het of ze ons iets weerkaatsen van de heerlijkheid, die boven in den hemel is. 't Is of ze ons toeroepen: „Zoekt de dingen, die boven zijn! Hier beneden is het niet.”

✠

H. S. S. K.

Grindelwald in wintertooi. Op den achtergrond de geweldige Wetterhorn

GRINDELWALD IN 'T BERNER-OBERLAND

II.

VAN GRINDELWALD'S BEIDE BEROEMDE gletschers wil ik u nog iets vertellen. Ze heeten: de Obere Gletscher en de Untere Gletscher.

De Obere Gletscher ligt hooger in 't dal, vandaar zijn naam. Hij is verreweg de mooiste en merkwaardigste van de twee.

De Untere Gletscher is in de laatste jaren sterk teruggegaan, en bovendien is het onderste gedeelte geheel bedekt met grauwe moraine. (zand en kiezel.) Men moet hoog klimmen om de nog onbedolven schoonheid van den Unteren Gletscher te zien.

Niet alzoó de Obere Gletscher, die met zijn blauwe ijspracht tot aan Grindelwalds bosschen en weiden raakt.

Grootter en grootscher dan de Untere Gletscher, is de Obere Gletscher, de Gletscher van Grindelwald, de vreugde en de trots van het dorp.

Als een geweldige, bevroren blank-blauwe stroom daalt hij tusschen de steile rotswanden van den Wetterhorn en den Mettenberg het dal in.

De gletschers zijn er niet alleen om hun macht en pracht. Zij transporteerden uit de bevroren sneeuwwereld, hoog in de winterlucht, de tot ijs gestolde sneeuw naar warmere streken omlaag, waar het ijs smelt en tot waterstroom wordt.

Iedere gletscher geeft daar, waar hij van winterkou in lentezoelte overgaat, geboorte aan een stroom.

Het onstuimig kind hól't er van door! Stort zich van steile rotsen af, huppelt over steenbrokken, rept zich naar de laagte.

Maar moeder gletscher is ook niet in ruste, al schijnt dit zoo.

Langzaam, heel langzaam schuift de geweldige ijs-massa voort.

Zoo langzaam, dat we dit met 't bloote oog niet kunnen waarnemen. Een gletscher beweegt zich acht tot tien millioen maal langzamer voort dan het water!

En op zijn beurt wordt de gletscher in zijn aanvang hoog op de sneeuwbergen weer gevoed door het *Firn*, tot ijskorrels bevroren sneeuw.

Hoog op de bergen is 't zoo koud, dat alle regen er als sneeuw neervalt. In den zomer smelt de zon de bovenste laag van de sneeuw. 's Nachts befrist dat smeltwater dan weer tot ijs.

Door eigen gewicht zakt de dus gevormde *Firn* langzaam van de hooge toppen af, verhardt zich, ijs-massa's ontstaan, en de gletscher is geboren.

Hij blijft boven niet liggen, maar begint zijn tocht naar beneden, tot hij een streek bereikt van zoodanige warmte, dat zijn ijs smelt en tot stroom wordt. Zoo doet de gletscher transport-dienst van . . . zichzelf.

Het duurt 20 à 25 jaar voor 'een gletscher geheel „vernieuwd” is.

Maar zooals ik zeide, niemand ziet het. Teekenachtig zegt daarom de Grindelwalder: „De gletscher groeit als het kruid.”

In de lente is die „groei” der gletschers 't sterkst. In den winter is die groei zowat nihil. Maar gehéél stilstaan, zooals de Grindelwalder meent, doet de gletscher ook dan niet.

Schuift een gletscher over sterk-dalenden bodem, dan barst en scheurt de geweldige ijswand, afgronden van

ijs ontstaan; en ijsschotsen hoog opgetast, vormen puntige brokken, soms torenhoog, z.g. *séracs*.

De Obere Grindelwald-gletscher is beroemd om zijn prachtige *séracs*, torens en tinnen als uit blauw marmer gehouwen. En een der interessantste niet-moeilijke tochten in Grindelwald is, om den Oberen Gletscher — op zijn lager gedeelte — van bergwand naar bergwand over te steken. Natuurlijk kan dit alleen met een bekwamen gids, die in den doolhof van afgronden en hellingen en toppen en punten den weg weet, en u en uw tochtgenooten allen met een sterk touw aan zich verbindt. „Angeseilt” heet dit in bergtaal. De gids gaat vóór, en hakt met zijn Eispickel treden in het ijs. In die treden zet hij eerst zelf zijn voet, dan moet gij 't doen. Niet willekeurig er naast, anders zoudt ge kunnen uitglijden en zouden er ongelukken kunnen gebeuren. Niet alleen voor u zelf, maar ook voor die na u komen.

Welk een symbool weer van 't geestelijk leven!

Ik zet mijn treden in Uw spoor,
Opdat mijn voet niet uit zou glijden.

Dat doet ge letterlijk zóó met uw gids op zoo'n gletschertocht. En daarom begrijpt ge op een gletscher die psalmregels zoo goed.

„Ik zet mijn treden in uw spoor” — ook ter wille van hen, die na u komen.

Iedere ongehoorzaamheid onzerzijds, iedere eigenzinnigheid wreekt zich op wie u volgen.

Goed volgen is tevens goed voorgaan! Dat leert de gletscher bij iederen stap.

Ge begrijpt, dat zulk een machtig, geheimzinnig voortschuivend en werkend „lichaam” als een gletscher vooral de bewoners van Grindelwald geïmponeerd heeft. Hun gletscher daalt zoo diep af in de bewoonde wereld, is zoo overal zichtbaar.

„Hij steekt zijn neus in de lucht” — of: „Hij legt zijn neus op den grond.” Hij „eet.” Hij „raakt kwijt,” sommige dingen tenminste. Dingen, die op den gletscher verloren zijn — bij ongelukken b.v. — komen na jaren weer bij den gletschermond te voorschijn.

Maar er zijn ook dingen, die de gletscher verslindt — voor goed. Dat doet de Obere gletscher bij wijze van stoomwals. Dood-langzaam, onverbiddelijk, schuift hij voorwaarts en slokt op al wat zich op zijn weg bevindt.

Nog 15 jaar geleden was er, waar nu de gletschertong (schijnbaar!) rust, een bloeiende vlakte met rotsblokken en sparren. In 't midden lag een meertje te blinken, dat het groen der sparren en het blauw des hemels weerspiegelde. Dat meertje, verwarmd door de zomerzon, was een heerlijke badplaats, vol leven en vroolijkheid . . .

Niets van dat alles is meer over. Opgeslokt door den gletscher.

Plotseling stak de harde ijstong verder naar voren en begon haar verwoestingswerk.

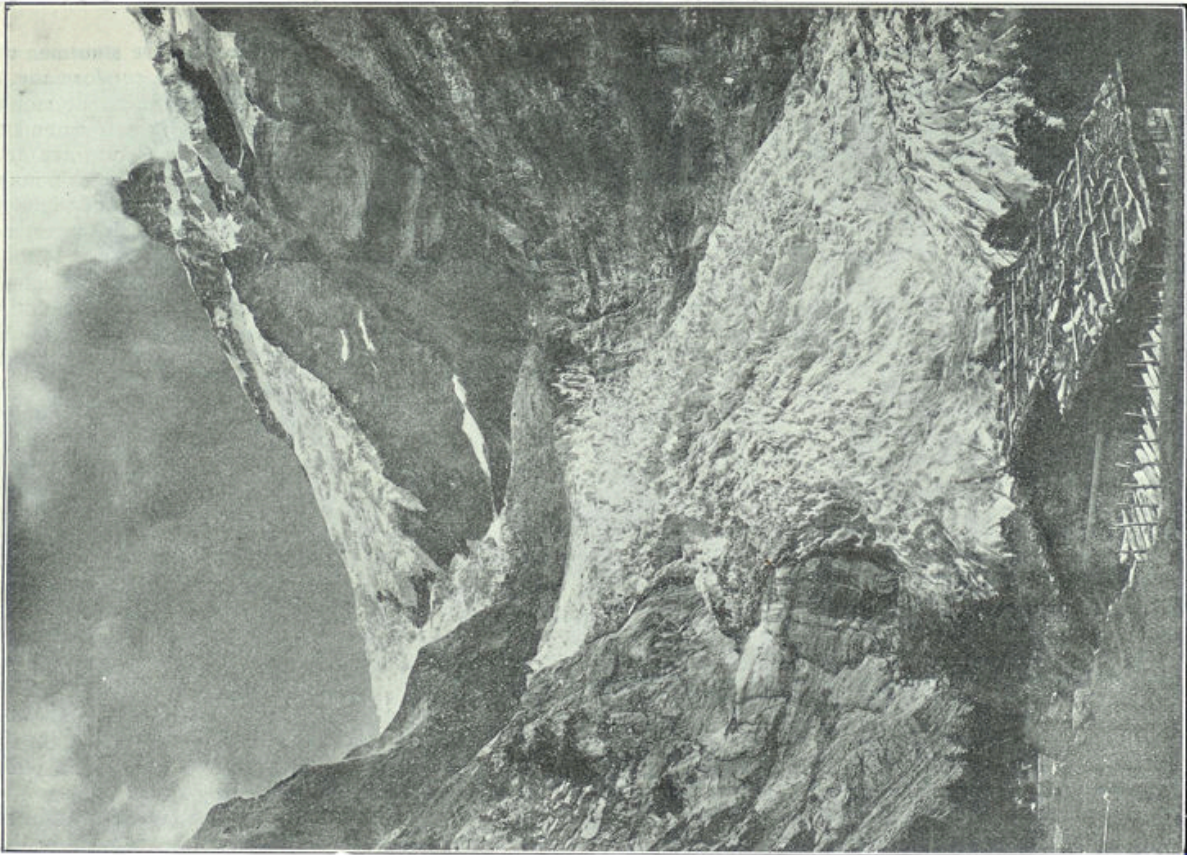
Niemand, die begreep hoe dat kwam, niemand, die het keeren kon.

Alleen controleeren kon men, en meten.

Kiezelsteenen werden op een afstand van 20 c.M. onder aan den gletscher neergelegd. En zie, iederen morgen en iederen avond was er een kiezelsteentje verdwenen.

Of neen, „verdwenen” was 't niet. Dat leek maar zoo. 't Kiezelsteentje was begraven onder den staagschuivenden gletscher.

De Untere Gletscher

Grindelwald

De Obere Gletscher

Grindelwald

Ieder etmaal waren twee steentjes weg. Ieder etmaal was dus de gletscher 40 c.M. naar voren geschoven. Rotsblok na rotsblok ging er aan. En reeds gierde de gretige gletscher naar de ijzersterke vastgemetselde brug, hoog in de rotsen, over de zwarte Lütschine, Grindelwald's stroom.

Even scheen de machtige ijswand stil te staan aan den oever van 't lieflijk meertje. Maar dat was maar schijn. 't Meertje verdween te gezetter tijd met de rest.

Voort ging de gletscher. Brokken ijs vielen af en sloegen de ijzeren stangen der brug krom. Alleen dapperen dorsten er nog over . . .

't Was nog maar 'n voorspel. Toen de ijzeren stoomwals zelf aankwam, ging de heele brug er aan!

Nu hangt de gletschermond — een nijlpaardebek is er 'n muizenmondje bij! — in blauwe pracht boven in de rotsen van de Lütschine-Schlucht, hoog boven het bruisend water, dat in nauwe spleet tusschen steile rotswanden voortsnel.

Prachtig is het, aan 't eind van de donkere, sombere Lütschine-Schlucht de ijsmassa hoog boven u op den rotswand te zien rusten.

Maar neen, nog „rust” de gletscher niet. Zijn beweging is nog niet tot staan gekomen.

Wie doet hem voortgaan? Wie zal hem eenmaal zeggen: tot hertoe en niet verder?

Wie wijst hem weg en baan?

Wie gebiedt hem te verwoesten en hij doet het?

De mensch voelt zich zoo nameloos klein bij zulk een natuurwonder.

Hoe rijk is het bij 't aanschouwen van zooveel macht en pracht, te mogen gelooven in den Schepper van hemel en aarde. In Hem, die ook de grootsche gletschers schiep, en ze laat doen al wat Hem behaagt.

En die machtige Schepper is onze Vader in den hemel.

En in stillen eerbied staande voor Zijn wonderwerken in 't hooggebergte, heffen we onze harten omhoog en loven Hem in woorden, die Hij ons Zelf in den 104^{en} Psalm geleerd heeft:

„Hoe groot zijn Uwe werken, o HEERE! Gij hebt ze alle met wijsheid gemaakt; het aardrijk is vol van Uwe goederen.”

H. S. S. K.

NAAR NOORWEGEN

Over de meren

ONZE BOOT VOER VAN DALEN NAAR Skien. Ze doet er ongeveer twaalf uur over, maar men verveelt zich geen oogenblik op de boot. Overal gaat het door het fraaie landschap over het prachtige water te midden van steile rotsen en schoone dalen er tusschen. Bovendien wordt voor ons Hollanders de vaart bijzonder interessant door het wonderbaarlijke Bandak-kanaal, dat niet minder dan twee en een half uur van den tijd in beslag neemt. Het Bandak-vand ligt namelijk 57 Meter boven de Nordsjö en deze 15 Meter boven de oppervlakte van de zee. De afstand van Dalen naar Skien is 105 Kilometer. Om nu het verschil in hoogte te overwinnen heeft men tusschen 1887 en 1892 het Bandak-kanaal gebouwd, dat 22 Kilometer lang is en 14 sluizen bevat. Het Bandakmeer is ruim 63 vierkante Kilometer groot en 221 Meter diep. Het is een lang schilderachtig meer, door hooge bergen omgeven. Eerst is de watervlakte eng. Maar even voorbij het eerste aan-

legstation Laardal wordt ze breeder. De stuurman wijst u hoog in de lucht een merkwaardige rotsformatie, die in den omtrek bekend is onder den naam: de monnik. Ge ziet ook heel duidelijk een man in een monnikspij, die voor een altaar staat. Verderop is nog een ander wonderlijke rotsformatie, die men Sint Olafsschip noemt. Olaf de Heilige is de vorst, die in Noorwegen het Christendom heeft ingevoerd en wiens eeuwfeest men kort geleden heeft gevierd. Het is inderdaad, alsof ge boven op den berg een groot schip ziet. Heel veel fantasie is daar niet bij noodig. Na een paar uur bereikt uw boot de gekanaliseerde Skarperudstrømmen. Schilderachtige dorpjes liggen hier en daar aan den oever. De aankomst van de boot is een publieke vermakelijkheid. Oud en jong komt toegestroomd en vaak ziet ge de geheele bevolking van het dorp aan den aanlegsteiger. Ieder heeft wat in ontvangst te nemen of wat af te geven. Bij Hogga kwamen we aan de eerste sluizen. Hier konden we goed zien, met welke moeilijkheden de bouwmeester Aale had te worstelen gehad, toen hij dit werk schiep. De sluizen zijn overal in de rotsen uitgehouwen, of liever men heeft de rotsen met dynamiet laten springen. Maar aan de zijde van het meer heeft men op verschillende plaatsen den kanaalmuur moeten bouwen, door in het water machtige rotsblokken op te stapelen, die de tweede zijde van het kanaal moeten vormen. Toen we de kolk waren ingevaren en de sluisdeur achter ons was gesloten — het schip past net in de kolk — begon het water vrij snel te dalen. In iedere sluis daalt ge met een schip ongeveer vier meter. Het eene oogenblik hebt ge nog het uitzicht over het landschap, het andere zijt ge met uw schip reeds zoo diep, dat men gemakkelijk van den sluismuur op het promenadedek kan overstappen, dat eerst heel hoog boven den muur uitstak. Zoo gaat het eenige malen achter elkander. Het schilderachtigste gezicht biedt de bij den kanaalbouw ontstane waterval, de Vrangfos. De dam bij den Vrangfos is 37 Meter hoog. Daarover stroomt het water in een breede rivier. Een reusachtige brug voert er over heen en het is bijna niet te gelooven, dat deze schoone val door menschenarbeid is ontstaan. Vóór den bouw van het Bandakkanaal had men hier in den winter voortdurend last van opstoppingen van het water, doordat de duizenden stammen, die op het gebergte gekapt werden in den winter vastrakten en voor een groot deel aan elkaar vrozen en verloren gingen. Daarvan heeft men nu geen hinder meer. Al deze stammen worden in een groot bassin tot vlotten gebonden. We zagen er duizenden liggen en ook den geheelen weg langs hadden we gekapte boomen gezien, die met den stroom meedreven naar de plaats, waar ze werden opgepikt en gebonden. Zoodra het in het voorjaar begint te dooien, gaan de houthakkers aan het werk. Ze blijven zoo lang boven, tot het hakken is afgeloopen. Een groot deel van de eerste bewerking geschiedt ook op de plaats, waar ze gehakt worden. Een ander deel der arbeidersbevolking heeft dan druk werk beneden aan het water, waarheen de gekapte boomen komen afglijden. Verschillende Noorsche schrijvers hebben ons hoogst interessante beschrijvingen gegeven van dit gevaarlijke werk, dat zeer veel durf en behendigheid eischt. De rivieren zijn natuurlijk door het smeltwater, dat aan alle zijden van de bergen stroomt, sterk gezwollen. Bruisend en donderend schieten ze vooruit. De balkenvischers hebben de moeilijke taak om hun boomstammen, die met den woedenden stroom worden meegesleurd, machtig te worden.¹

indijken dezer ambachtsheerlijkheid de sterke burcht Zandenburgh gesticht had.

De vroegste vermelding van Zandijk vindt men in een Charter van het jaar 1153, waarbij de tienden de Sandik vermeld worden als geheel toebehoorende aan Sint Pieter te Utrecht, doch na de stichting van de kerk te Zandijk voor een derde aan den nieuwbenaemden priester aldaar kwamen, en voor twee derden aan Sint Pieter.

Omtrent bovengenoemd kasteel Zandenburgh veroorloof ik mij nog het volgende mee te deelen, aan de hand eener schilderij, die te Veere berust.

Een breede poort geeft toegang tot een lange, breede laan van eikeboomen. Over een steenen brug die in een houten valbrug eindigt, en door een gewelfde poort, geplaatst tusschen twee torens, komt men op een ruim voorplein, dat van weerszijden wordt begrensd door woningen van de bedienden. Over dit plein komt men aan een tweede brug over de breede binnengracht, aan een tweede poort, welke toegang geeft tot de eigenlijke gebouwen van het kasteel.

Het werd door de opvolgende eigenaars, de Van Borssele's ongemeen verfraaid, zoodat men met recht spreken kon van een „vorstelijk” verblijf.

Koningen en keizers werden er dan ook inderdaad gehuisvest.

In 1499 vertoefde Erasmus er. In 1515 hield Keizer Karel V er zijn verblijf. In 1523 logeerde er Koning Christiaan van Denemarken met zijne gemalin Isabella, 's Keizers zuster. In 1527 herbergde er 's Keizers andere zuster: Maria, Koningin van Hongarije.

Als een staaltje van de weelde, die er heerschte, volgde hieronder een kort verslag van de ontvangst, die genoemde Koning Christiaan met zijn vrouw en drie kinderen, die als arme en berooide vluchtelingen daar aankwamen, ten deel viel.

Gastheer was Adolf van Bourgondië, de toenmalige heer van Zandenburgh.

Blijkbaar is het echtpaar al dadelijk in de uitermate versierde, ruime „eetsale” aan het middagmaal gezet.

Prachtige schilderijen van Maubeuge, den hofschilder van Zandenburgh, sieren den wand. Een troonhemel van rood fluweel, waarop de wapens van den gastheer en diens vrouw Anna van Bergen zijn gestikt, welft zich over de zetels van het vorstelijk paar aan het boveinde der zaal. Aan de zijde van het vertrek is een verhevenheid met kostbare gobelins, achter een dichte rij van zeldzame gewassen de zangers en speelliën verbergende. De tafel, met hagelwitte tafelkleeden gedekt, draagt telloren, kroezen, lepels en kannen van zilver, messen met zilverbeslag en zoutvaten met kristal en zilver omwerkt, vergulde schalen en rood kristalijnen glazen bij meer kostbaars.

In de telloren en schalen zijn o.a. opgedischt robbespek, lamsvleesch, erwten, wortelen, rozijnen, vijgen, enz. In de bokalen fonkelen de fijnste wijnen. Kristallen spiegels, die hier en daar aan de wanden bevestigd zijn, geven aan dit alles een nog meer schitterend effect.

De geschiedschrijver roemt, hetwelk zich begrijpen laat, de dankbaarheid van den vorstelijken balling over zoo kostelijke en kostbare ontvangst.

En nu, van al deze heerlijkheid is niets meer over. De bewoners geraakten aan lager wal, en de opkomst van Veere bracht Zandijk tot kwijning. In den Spaanschen tijd verloor het zijn kerk, in den Franschen tijd zijn toren. En van het trotsche kasteel werden den 2 Februari 1816 de laatste overblijfselen voor afbraak verkocht.

Op het stadhuis te Veere is nog een schilderij aanwezig, voorstellende het slot zooals het er in 1550 nog uitzag. En in de bibliotheek van het Zeeuwsch Genootschap te Middelburgh zijn een dertigtal kaarten en afbeeldingen aanwezig, die betrekking hebben op Zandijk en het kasteel.

* * *

Wij schreven dit artikel, en voornamelijk het slot er van, naar aanleiding van door een onzer lezers, een geboren Veereenaar, doch thans sinds vele jaren elders woonachtig, tot ons gerichte vragen omtrent Veere en Zandenburgh.

Nog enkele zijner vragen (de vorige waren in dit opstel reeds behandeld) met antwoorden laten wij hier volgen.

Er gaan geruchten, dat ergens twaalf gouden Apostelbeelden moeten verborgen zijn, die vroeger in de kerk geplaatst zijn geweest. Zijn die geruchten juist?

De heer Perrels te Veere, die Veere's geschiedenis op zijn duimpje kent, noemt dit een legende. Hij heeft omtrent die dingen niets gevonden in de oude archieven, die toch al uit de 15e eeuw dateeren.

Zijn de lijken van de opvolgende bewoners van het kasteel aldaar begraven en zijn die grafkelders er nog; en wie is de eigenaar van den grond, waar zij zich bevinden?

Wij antwoorden: de opvolgende familiën van Bourgondië en van Borssele liggen deels in de Grootte Kerk, en zijn deels op Zandenburgh, in de kapel van het kasteel, begraven. De grafkelders zitten nog onder den grond, zoodat deze lijken zeer waarschijnlijk daar nog wel, geheel intact, zouden te vinden zijn. Eigenaar van den grond is thans notaris L. A. v. d. Harst te Vlissingen.

In 1558 is het slot Zandenburgh met het markgraafschap Veere gekocht door onzen Prins Willem I. Daarom voert onze Koningin o.a. nog altijd den titel van markgravin of markiezijn van Veere.

J. G. B.

TER BEVORDERING VAN BIJBELKENNIS

Linzenmoes

Gen. 25 : 30: Laat mij toch slorpen van dat roode, dat roode daar.

Het kooksel, dat Jakob bereid heeft, bestond uit linzen. De linzen groeien in Palestina, Egypte en omliggende landen. (2 Sam. 23 : 11.)

De linzen behooren tot de erwten. De zaden hebben een eigenaardigen vorm, die wel wat lijken op het glas van een vergrootglas; vandaar de Latijnsche naam *Etvum = Lens*.

De linzen worden op verschillende wijze bereid. Jakob kookte er een moes van, dat een roode kleur heeft. Ook maakt men de vruchten wel tot meel, vermengt dit al dan niet met tarwe om dit dan tot brood te bakken. (Ez. 4 : 9.)

In Egypte is zulk linzenbrood een der gewone voedingsmiddelen van de armen.

I. S.

GRINDELWALD IN 'T BERNER-OBERLAND

(SLOT.)

EEN VAN GRINDELWALDS HEERLIJKHEDEN is zijn electriche spoortrein naar het Jungfrau-joch. Daar die „heerlijkheid” echter onze beurs te boven ging, stelden wij ons tevreden met uit te stappen aan hooggelegen stations: de Kleine Scheidegg.

Hier staan Jungfrau, Mönch en Eiger ten voeten uit in al hun witte pracht. Verrukkelijk zijn de hooge bergglucht, de hoogte-zon, de alpenbloemen. De boomgrens ligt onder ons. Grindelwalds hotels en huizen liggen als stipjes diep in het groene dal.

Van den Kleinen Scheidegg voert een interessant bergpad met een verrukkelijk uitzicht in vijf kwartier naar een nóg mooier en hooger uitzichtspunt: naar den bergtop van den Männlichen.

Niet alleen ziet men hier zoowat heel de grootse keten van sneeuwbergen, waarvan Jungfrau, Mönch en Eiger de schoonste schalmen vormen, maar ook schouwt men van verre de dalen en bergen in de richting van Meiringen en Engelberg, waar de verre sneeuwvelden van den Titlis zacht glinsteren in wazig licht. Dat is de Oostzijde.

Zonsondergang aan het Thunermeer

Maar indrukwekkender nog is de Westzijde, waar men langs bijna loodrechte bergwanden diep onder zich het Lauterbrunnen-dal ziet liggen, met den prachtig-wuivenden Staubbachfall, van hier gezien niet grooter dan 'n wit rookpluimpje, scherp afstekend tegen het donkerbrons van den steilen bergwand.

En aan de overzijde van dat diepe dal, op de berg-helling, ligt Mürren met zijn Schilthorn hoog daarboven, en 't kleine Gimmelwald, dieper 't dal in en lager. En rechts ziet men heel het Lauterbrunnen-dal tot Wilderswijn en Zweilütschinen toe, nog verder: Interlaken, den Niesen, het Thunermeer.

Prachtig is de tegenstelling tusschen de majestueuze Berner Alpen, die in al hun heerlijkheid van ijs en sneeuw,forsch van lijnen, fel van kleuren, tronen tegen de blauwe lucht, en de diepe insnijdingen der dalen rondom, vooral de steile bergwanden van 't Lauterbrunnen-dal, — en de blauw-wazige verre bergen, die aan den horizon saamvloeien met nevelen en wolken, zoodat bergen wolken lijken en wolken bergen.

De Männlichen heeft een goed hotel, dat op een plateau ligt. En waar men op dat plateau gaat of staat, overal is 't uitzicht van bijna onbeschrijfelijke schoonheid.

Zoo iets moet men *gezien* hebben.

Wij besloten een nacht in 't hotel door te brengen, om van deze heerlijke plek in 't hooggebergte de zon te zien onder- en opgaan.

Maar hoe mooi 't weer ook was, toen we Grindelwald verlieten en den Kleinen Scheidegg bereikten, de wolken kwamen van verscheidene kanten opzetten en belemmerden telkens het uitzicht, waarvan we ons zooveel hadden voorgesteld.

En toch was het schoon!

De wolken kwamen en gingen en lieten de hooge sneeuwbergen verstoppertje spelen! Toen de zon ging dalen, gloeiden ze met 'n zacht roze soms dóór de sluiers der wolken heen. Nu eens deze top, dan weer die top kwam vrij. 't Was als een spel van komen en gaan, en we bleven buiten genieten van een schouwspel, dat men in de lage landen nooit zien kan.

En toch, met 'n kwalijk verholen gevoel van teleurstelling, stonden we op te zien naar de hooge sneeuwbergen, met onze ruggen gekeerd naar het diepe dal van Interlaken. Want niemand onzer vermoedde, dat dáár nu iets te zien zou zijn . . .

Tot we geroepen werden, om juist daar een schouwspel te zien van nóg grooter schoonheid dan wat we stonden te bewonderen.

In 'n ommezien maakten we rechtsomkeert en liepen naar den rand van den steilen bergwand aan de overzij, daar waar de zon aan 't dalen was.

En wat zagen we?

Lila, purper, roze, anders niet. Bergen en nevelen, verre en nabij, alles gloeide zacht in die warme tinten. Lila bergen gloorden in purperen nevels. Purperen bergen gloeiden in lila nevels. De dorpen in de diepte waren niet meer te zien. Een roze nevel-bodem bedekte de dalen.

Maar wat wél te zien was, was het Thunermeer. Tusschen al het lila en purper en roze lag het te blinken als een spiegel van louter goud. En daarboven hing, als een groote, oranjelampion, de dalende zon, oranje stralen uitschietend over het goud van het meer, en langs de lila bergen en door de purperen nevels . . . sprakeloos stonden we toe te zien.

Het was als een visioen van hooger heerlijkheid. Kleuren en glanzen als niet van de aarde.

De vriendelijke eigenares van 't hotel kwam bij ons staan. We zagen er allen vreemd uit in den warmen purperglans, die tot over den Männlichen straalde.

Nog nooit heb ik zóó iets moois gezien zoolang als ik hier ben! — zei ze zacht, blijkbaar ook onder den indruk van het wondere spel van kleuren en glanzen, diep onder ons.

En wég was ons gevoel van teleurstelling!

Zulk een sprookjesachtigen zonsondergang te hebben gezien, was dat niet ruimschoots loon voor ons overnachten op den Männlichen? En toen de zon was ondergegaan, en 't lila en purper en roze schuil gingen in de duisternis van den nacht, en alle lijnen en kleuren, hoog boven ons en diep onder ons, verdwenen — toen was 't weer zoo heel mooi, de lichtjes te zien schitteren van de dorpen, diep in de dalen. Als feestelijke illuminaties zagen we de lichtjes van Grindelwald en van Lauterbrunnen en van Mürren. En hoe dichter de duisternis werd, hoe schitterender de dorpslichtjes werden. Als grootsche sieradiën van diamant op zwart fluweel fonkelden ze in de donkere diepten, waar verder niets, hoegenaamd niets te zien was.

Noode gingen wij ter ruste. De nacht was zoo mooi en stil, en de berglucht zoo zuiver en frisch!

We hoopten op een mooien zonsopgang. Om vijf uur wandelden we weer op 't plateau, goed ingepakt, want 't was koud. Achter de Engelbergerbergen gloorde reeds oranje-geel de dageraad. Die bergen, gisteren avond wazig en ver en vol perspectief, stonden nu als indigo-blauwe silhouetten scherp afstekend tegen gouden achtergrond.

We waren al dankbaar, dat de wolken ons niet zoo plaagden als gisteren avond! Eerst dieper van tint werd de gulden lucht achter de blauwe bergen. Toen bleeker. En ook het blauw van de bergen begon te verbleeken. Groen en brons en bruin kwamen op, en hier en daar begon 't wit van een gletscher te glanzen . . .

Plotseling een fel licht vlak naast 'n berghelling.

De zon! — riep een ozak.

't Was zoo. 't Licht werd grooter, toonde 'n ronden omtrek, straalde feller, steeg, en eensklaps kwam de volle zon te voorschijn en goot haar gouden licht wijd en zijd over de wereld van bergen en dalen.

Voor ons het sein om te gaan ontbijten, en daarna fluks den terugtocht naar Grindelwald te aanvaarden.

We lieten den kleinen Scheidegg en het treintje links, of liever „rechts" liggen, en namen den prachtige weg, die van den Männlichen regelrecht naar Grindelwald voert.

Bijna heel den weg loopt men aan den voet van Jungfrau, Mönch en Eiger. Op ieder rustplekje kan men weer van hun wondere pracht genieten.

En de weg is vol afwisseling. Alpenweiden met koeien, wier liefelijke bellen zacht luiden bij de beweging van 't grazen; bloemen en bosschen en beekjes en bruggetjes, hoogten en diepten, rotsen en châteaux. Heel de heerlijkheid van 't hooggebergte vergezelt u op den terugtocht.

Tot eindelijk dit alles verdwijnt en het dal nadert, en 't warm wordt, en wij moe worden, en beginnen te verlangen naar huis en rust.

Als we weer thuis zijn in ons hotel, waar we nóg eens mogen ontbijten, zien we als een speelgoeddoosje, hoog op den bergrug achter ons, 't witte hotel van den Männlichen staan. En we zijn alle teleurstellingen vergeten, en weten alleen nog maar, hoe heerlijk het was!

☒

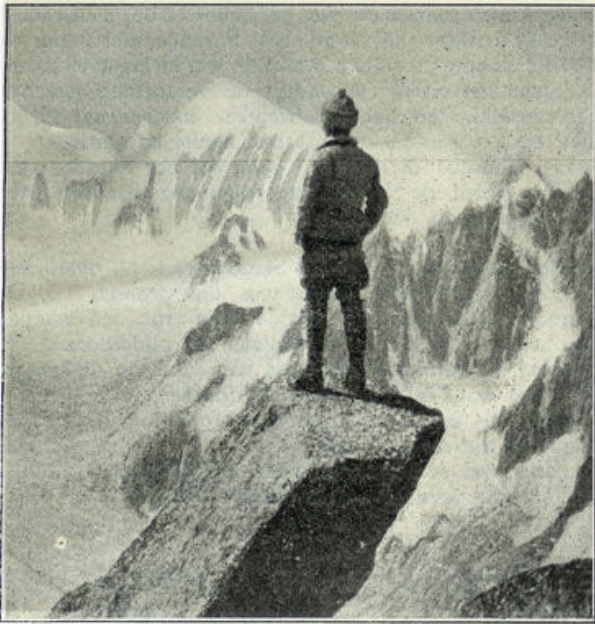
H. S. S. K.

☒

☒ ☒

☒

De tienjarige Zwitsersche bergbeklimmer Ferdinand Loeffel heeft dezen zomer Europa's hoogsten bergtop, den Mont-Blanc beklommen en ook bereikt. Toen hij nog zeshonderd meter van het doel verwijderd was, werd hij door een sneeuwstorm overvallen en moest den nacht doorbrengen in een bergkloof.

HERMAN GORTER

Zóó als die bloem van zomerrood, papaver;
Rimpelt zijn rood, verwelkend, en zijn staaf er,
Zijn teeren stengel langzaam buigt omlaag —
Zóó als een bloem van zomerrood in 't gras,
Roode papaver, die nu nederligt . . . . .

IN DEN NACHT VAN 14 OP 15 SEPTEMBER is hij overleden.

Het gras verdort; de bloem valt af . . . . .
Gorter was een idealist. Hij geloofde in zijn idealisme. Hij zag het leven, zooals het was en hij droomde het, zooals het naar zijn opvatting moest zijn. Die tegenstelling tusschen droom en werkelijkheid maakte hem ontevreden. Het leven kon anders zijn, kon beantwoorden aan de gegevens van den droom, als maar eerst deze maatschappelijke orde was vernield door haar eigen woekeringen. Gorter was filosoof. Hij had zich verdiept in de wijsbegeerte van Spinoza en hij trachtte uit te zingen het wijsgeerig denken van dezen „fijnen geest.” Gorter was propagandist voor de sociaal-democratie, later voor het communisme en hij geloofde aan een hemel op aarde.

Gorter was dichter — en het was de taal van den dichter, die de leer van den filosoof, de denkbeelden van den politicus droeg.

De dichter legt, als ieder kunstenaar, een element van gevoel of verbeelding vast in de materie. De beeldhouwer verwerkelijkst zijn ideaal in marmer — de schilder doet het leven op z'n doek — de componist klankt het uit in tonen — de dichter schrijft in woorden weg, wat de geest dicteert.

Maar de geest doet het. Bij allen. De persoonlijkheid van den artist stempelt zijn werk. En de geest

wordt, zij het onbewust, geleid door een anderen geest, Door den Geest, Die in alle waarheid leidt of door hem, die een leugengeest is in den mond van al zijn profeten. Ook bij Herman Gorter was de taal het voertuig der gedachten en gevoelens. De uitdrukking van het persoonlijkste, het eigenste. Zijn kunst is de allerindividueelste expressie van de allerindividueelste emotie.

Karel Marx' theorieën hadden hem bekoord. Hij had ze voor zich verwerkt. Hij geloofde ze en beleed ze in zijn poëzie. Hij streed met zijn gedichten den kamp voor „sociale rechtvaardigheid.” Den kamp om „het recht.” Om de rechten van den mensch. Om den invloed der kameraden. Om het ideaal der democratie. Daarom stond hij kritisch zelfs tegenover de Nederlandsche poëzie van '80, „welke kiemen voor eene hoogere zij ook in zich dragen mocht” — omdat ze „burgerlijke” poëzie was. „Zij sprak de gedachten en gevoelens der heerschende, maar ondergaande klasse uit.”

Gorter was een tachtiger. Een impressionist. De generatie van onzen tijd, die maar al te veel vergeet, hoeveel zij zelf aan de tachtigers te danken heeft, heeft hem in haar critiek niet gespaard. Maar ze zal toch moeten erkennen, dat Gorter zich een eigen weg heeft gebaand en niet gereden heeft in het spoor van anderen.

Zijn verzen hebben niet het strakke metrum dat veel gedichten der tachtigers kenmerkt en de beelding is bij hem ook meer direct.

Wie aan Gorter denkt, denkt aan zijn *Mei*. Voor het nageslacht is Gorter allereerst dichter van *Mei*. *Mei* is de poëzie van de nieuwe lente en het nieuwe geluid. Natuurpoëzie, maar tevens echte levenspoëzie.

Schepping van een kunstenaar, die de menschenziel kent en die haar heimwee heeft geleden.

Mei is een meisje, „louter lieflijkheid.” Ze stapt op een mooien avond uit een kleine boot, die zoo pas van uit zee het strand heeft bereikt. Ze slaapt tegen een fortwal, door kinderen gemaakt — en als ze wakker schrikt, hoort ze het geklaag der golven en ze ziet een rij donkere mannen, die op een baar een doode dragen, de zuster van *Mei*: April.

's Morgens begint de tocht van *Mei* door het Hollandsche landschap. Over de gele heuvels, door de valleien van zand. Langs den rand van een meertje, langs den oever van een beekje. Door de wei, de wijde wei, de Hollandsche wei, waar de bloemkorf gereed staat, vol versch gebloemde.

Nu begint het *Mei*werk: al dansende gooit ze de korf om en grijpt handvollen bloemen en strooit ze al dansend in het rond. En die bloemetjes hechten zich vast in den weigrond; in de beek stroomen ze weg en de beemden worden er door gesierd. En de wind waait ze omhoog en ze hechten vast aan de takken van kastanje en appel en kers.

Mei is moe van het bloemen-strooien en ze gaat liggen in het lentegras.

Straks gaat ze genieten van de schoonheid van natuur en leven. Van landlieden, die ploegen; van een bruiloft — het begin eener nieuwe levenseenheid — van een dorpe in het dal, waar een school uitgaat. In alles is de schoonheid: in de zwarte smederij, waar de hamer de spranken binkt uit het ijzer; in den ouden man, die onder de linde de ondergaande zon ziet; in de meisjes en jongens, die de school uithuppelen en hun huizen zoeken; in dof koegeloei en zacht seringentrosjes. In gewaai van paarse seringentrosjes.

Ze komt bij een stad. Daar ziet haar de dichter. Ze zwerven samen rond: de dichter en *Mei*. Ze hooren ook bij elkander. Als hij vertrokken is, gaat ze slapen